Humble icon of Romanian religious poetry: St. John James of Neamt - Hozevitul

Drd. Ioana Anuței (Iordache)
Universitatea din Pitești

***Abstract**: Some saints performed a rich literary activity. They intertwined prayer with writing. Their creations reflect religious feelings. Most of them wrote metaphorical prayers with lyrically transposed emotions. Some of them chose to live far away in wild places, in a complete loneliness. Those places metamorphose the vision of life between man and God. Their poems reflect religious feeling and a huge concern for others. Their works reveal the man closer to God in the way of salvation.*

***Key-words**: saint, religious poetry , ascetic, mystical, loneliness.*

Poezia religioasă are rolul de „transfigurarea și înnobilarea realului”[19] cu ajutorul puterii divine, ce-l face pe poet capabil de a relua simboluri și gesturi redîndu-le semnificații transcendentale. Scopul poeziei religioase este de a revela în formă sensibilă a tainelor, prin „înfrîngerea naturii și evadarea în regiuni superioare acesteia.”[20] pentru a îmbrăca cititorii în lumina harului divin.

Poeți religioși nu au fost doar scriitori consacrați, ci și unii sfinți care au primit acest dar de a metamorfoza în formă lirică propriile trăiri și sentimente, printre aceștia fiind și Sfîntul Ioan Iacob de la Neamț, numit și Hozevitul.

Viața (1913-1960)

Sfîntul Ioan Iacob de la Neamț – Hozevitul este unul dintre primii sfinți canonizați după anii Revoluției, în 1992, fiind cunoscut atît în țară, cît și în străinătate.

S-a născut în comuna Horodiștea din ținutul Dorohoi în 1913. A rămas orfan de ambii părinți la vârsta de trei ani, fiind crescut de bunica sa până la vârsta de zece ani, apoi de unchiul său. Firea liniștită și meditativă îi îndeamnă pașii spre călugărie, intrînd în obștea monahală a mănăstirii Neamțului în 1933.

Condus de dorința firească de a vedea Țara Sfîntă și locurile de rugăciune ale primilor creștini, pleacă în pelerinaj împreună cu alți doi monahi în 1936. Evenimente istorice din preajma Celui de-al Doilea Război Mondial, prizonieratul, boala, problemele legate de trecerea la calendarului iulian, dar și imensa dorință de a trăi în singurătate absolută, îl face să rămână aici până la sfîrşitul vieţii, în 1960.

Viața sa cuprinde experiențele unui viețuitor după modele marilor asceți biblici: Prorocul Ilie, Ioan Botezătorul, dar și al modelului suprem, Iisus Hristos. Toți s-au retras într-un moment al vieții în ținuturi deșertice, departe de lume pentru a se ruga, a posti și a se dedica total relației cu Dumnezeu.

[19] Valeriu Anania, *Din spumele mării,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995, p. 159.
[20] Dumitru Micu, *Gândirea și gândirismul,* Editura Minerva, București, 1975, p. 213.

Progresul spiritual nu se poate face decît printr-o renunțare la sine și o experimentare a divinului. Acest lucru se dobîndește prin asceză, „faza purificatoare a spiritului uman" și mistică „o experiență a divinului, o trăire negrăită și neînțeleasă a supremei apropieri a divinității, o gustare a celor mai înalte bunuri divine, atît cît poate fi accesibil acest lucru firii omenești în existența ei pămîntească."[21]

Asceza se întrepătrunde cu mistica, renunțarea la voia proprie, încredințarea sinelui într-o supunere totală a ascultării voii altora anihilînd propria voință duce la șlefuirea ființei lăuntrice până la trăirea în voia lui Dumnezeu. Mistica, gustarea divină este darul copleșitor recompensator pentru toate nevoințele sinelui. La acest stadiu minunat a ajuns Ioan Iacob.

Opera

Literatura reprezintă o „artă al cărei mijloc este cuvîntul scris. În sens curent, reprezintă totalitatea operelor scrise într-o limbă (sau în toate limbile) cu valoare estetică. În sens restrîns, reprezintă totalitatea lucrărilor publicate într-un domeniu, bibliografia necesară aprofundării unei probleme."[22]

Literatura ridică sufletul prin funcțiile sale artistice și prin mesajul transmis. Poezia religioasă este rodul relației omului cu divinitatea, o formă de confesiune lirică a marilor întîlniri ale omului aflat în spațiul ontologic primordial. Dezvăluiri propriilor emoții, ale vibrațiilor în fior metafizic, ale căutării Binelui, Adevărului, Frumosului, într-un cuvînt căutarea spațiului primordial se observă și în poezia Sf. Ioan Iacob, un suflet amprentat cu matricea noastră spirituală, ce potențează întîlnirile cititorului cu divinitatea.

Figura Sf. Ioan Iacob de la Neamț – Hozevitul este necunoscută pentru marii critici literari, o figură nesemnificativă în plan literar și artistic, dar pentru cititorii de poezie religioasă ortodoxă, el este reprezentativ. Poeziile sale descoperă un spirit preocupat atît de propriile trăiri raportate la relația sa cu Dumnezeu, dar în același timp preocupat de situația poporului din care a plecat. Stilul său se aseamănă cu stilul poeților clasici, tradiționaliști, concentrat mai mult pe mesaj decît pe forma artistică. Versurile au o uriașă valoare spirituală, deoarece sunt versurile unui experimentat al secolului al XX-lea, foarte aproape de realitatea contemporană.

Metodele metafizice de cunoaștere experimentate îl îndreptățesc să devină o voce veridică și îl autorizează în fața unor generații acaparate de lumea materială, temătoare de moarte și de întîlnirea cu divinitatea. El își dezvăluie trăirile cu un scop pedagogic, izvorît din cel teologic. Se dăruiește pe sine celorlalți empatic, oferind soluții viabile celor aflați pe calea spre Dumnezeu.

Opera sa cuprinde: poezie, tropare, icoase și proză religioasă, diferite traduceri din limba greacă a scrierilor Sfinților Scriitori bisericești, concentrîndu-se mai ales pe operele netraduse până atunci.

În timpul vieții sale nu a tipărit nicio poezie sau volum, în schimb obișnuia să dăruiască versurile sale, pelerinilor, aflați în vizită în Israel. Ucenicul său, Ioanichie Pârîială, a publicat o parte din opera lui în două tomuri la Ierusalim: Tomul I sub titlul: *Hrană*

[21] Dumitru Stăniloae, *Ascetică și mistică creștină sau Teologia vieții spirituale,* Ed. Casa Cărții de Știință, București, 1993, p.7.
[22] Mihai Florea, *Mic dicționar de terminologie literară și lingvistică*, Ed. Papirus Media, București, 2005, p.50.

duhovnicească, carte cu cele mai minunate și umilicioase cugetări, care suie pe om cu sufletul la cer – 1968[23] și Tomul al II-lea *Hrană duhovnicească, carte cu vedenii înfricoșătoare și scrieri prea minunate, care ajută sufletul să scape de la moarte* - 1970[24].

Nu se poate vorbi cu exactitate de o evoluție lirică, deoarece puține din poeziile sale sunt datate, în schimb multe dintre ele posedă explicațiile proprii, legate de contextul și scopul pentru care au fost scrise. Interesantă este mărturisirea legată de actul creator: „ Mi-ar fi cu neputință să alcătuiesc stihuri, până nu simt adînc în inima mea ceea ce scriu. Cuvintele stihurilor izbucnesc din inimă ca niște scîntei dintr-o cremene, dar asta se întîmplă numai atunci cînd cremenea inimii este lovită de amnarul durerii sau al bucuriei, al mustrării pentru păcate sau al recunoștinței față de milostivul Dumnezeu. Ceea ce nu simt, eu nu pot cînta în versuri, adică nu pot împleti cuvinte în stihuri, care să miște inima altora."[25], mesajul fiind transpus în *Scîntei din inimă*: „ Versul cel cu patru strune/ Îmi aduce mîngâiere/ Totdeauna cînd mă aflu/ la necaz și la durere."

Procesul creator este amplu și poate tocmai poezia religioasă ne descoperă relația dintre Dumnezeu - Cuvîntul, Logosul divin reflectat în conștiința creatorului, a poetului. Ea este rodul conlucrării harului divin, nu se poate scrie o astfel de poezie, fără experimentarea legăturii dintre om și Dumnezeu.

Menirea poetului de primitor al talantului biblic se vede în propria declarație lirică: „Eu fraților sunt sluga ceia/ La care „Veșnicul Stăpân"/ Mi-a dat talant spre înmulțire/ Și eu mereu ascuns îl țin!" (*Stihuri către cititori*), scrisul apare ca zidire sufletească, ca temelie la baza conștiinței religioase a cititorului.

„Și la zidirea bunătății/ Pe care ei vor împlini/ Măcar puțină cărămidă/ Din „versul" meu vor folosi!" (*Stihuri către cititori)*. În același timp îmbrățișează ideea testamentară din arta poetică a lui Tudor Arghezi, într-o formă mai arhaică: „Eu în lume las o dîră/ Pe o carte tăinuită/ Care-mi face după moarte/ Toată viața mea vădită."(*Paza sufletului*).

Conștient că rolul poetului religios este de a dezvălui înțelesuri subtile, jonglează între misterul tainic al dumnezeirii și neputința umană de a se desăvârși. El devine conducător spiritual al cititorilor, întru-un traseu inițiatic spre stabilirea și întreținerii legăturii cu Dumnezeu. Pătrunderea și menținerea pe cale presupune un efort imens din partea omului care se pierde din teama obsesivă de moarte. Uimitoare sunt reflecțiile asupra modului de viață a oamenilor din *Turnul Babel:* „ Mintea omului de astăzi / Umblă după născociri,/ Cari pregătesc pierzarea/ Necăjitei omeniri// Dragostea cea creștinească/ Stă departe, la surghiun/ Iar în urmă crește ura/ Contra „ binelui străbun".

Regretul sau căința ca o condiție a desăvârșirii generează plânsul constant al conștientizării neputinței omenești în lupta cu propriul trup se poate observa în *Cîntecul lui Manasis sau tresăririle duhului meu (Stihuri de umilință alcătuite pe glasul al 8-lea):* „Cum se scurge viața mea/ ca o apă spre valea ta,/Lăcrimează și suspină, suflete/ al meu,/ Ca să-și facă milă Bunul/ Dumnezeu.", idee permanent reluată, „Deci ieși din curtea răsfățării/ Și plîngi ca Petru cu amar/ Ca Dumnezeul Îndurării/ Să-ți înnoiască sfîntul dar!". Nu se poate

[23] Sfântul Ioan Iacob de la Neamț – Hozevitul, *„Pentru cei cu sufletul nevoiaș ca mine..." Opere complete,* Ed. Doxologia Iași, 2010, p. 139.
[24] Sfântul Ioan Iacob Românul, *Din Ierihon către Sion,* Ierusalim, 1999, p. 9.
[25] Sf. Ioan Iacob, *Opere complete,* p. 13.

ajunge desăvârșire decît trecînd prin „marea cea furtunoasă așezată între noi și paradisul spiritual" îmbarcați pe corabia pocăinței[26].

Prin căință ne desprindem ușor din oceanul răului și mergem spre împărăția dragostei depline, căința „este focarul mistuie egoismul din noi"[27]. Propriile greșeli ne întunecă raționamentul, gîndurile bune pierzîndu-se în mîndria noastră egoistă. Nu se poate avea o dragoste pură, adevărată, deplină decît prin dezbrăcarea de egoism, de mîndria egoului și dăruirea totală spre celălalt. Iisus Hristos condensa legile morale în două legi fundamentale: „Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău, cu tot cugetul tău și din toată puterea ta" și „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți". (Matei XXII, 37-40, Marcu XII, 30-31)

Permanent își deplînge starea, permanent meditează la problematica mîntuirii ce i se pare aproape imposibil de atins, starea producîndu-i angoase și lacrimi: „La crucea Ta prea cinstită/ Eu cel netrebnic am scăpat,/ Înfiorîndu-mă groaznic./M-am cufundat în păcate/ Ajută-mă ca lui Petru/ Și din adîncuri mă scoate*!"- Rugăciuni și cugetări umilicioase (ca a fiului risipitor),* se învinovățește pentru diferite păcate: lenea, ura, mîndria, vorbele necontrolate, nelegiuiri uneltite, pe care le dezvăluie într-o confesiune publică, tocmai pentru a da exemplu și altora de a se lupta cu ei înșiși și a le mărturisi.

Pustiul și viața retrasă nu este o fugă de semeni, ci este o retragere în sine pentru a se dedica exclusiv lui Dumnezeu și a se feri de orice tulburare. Imensitatea naturii, tăcerea desăvârșită și singurătatea absolută favorizează apropierea de divinitate. În imensitatea reliefului ostil, omul simte mai puternic decît oriunde, singurătatea sa și dependența de Creator. „ Aceia care au străbătut îndeajuns deșertul pentru a uita spațiile deschise și goliciunea sa, primesc pe Domnul în chip nemijlocit, așa ca singura scăpare și ca singurul ritm al ființei lor. Locuitorul în deșert realizează această condensare a sa în Dumnezeu, închizînd ochii în fața lumii exterioare și în fața tuturor posibilităților complexe ce zac într-însul și care-i puteau aduce doar legături cu bogăția și cu ispitele."[28]

Singurătatea absolută modelează personalitatea, natura simplă fără articulații, fără tablouri particulare, întreruptă doar de crestele munților, inspiră măreția divină și unicitatea divină. Puterea deșertică este imensă în a trezi dorul de desăvârșire: „Privesc în vale apa/ Cum curge zgomotos,/ Grăbindu-se s-ajungă/ La țărmul mării, jos.// Asemenea cu dînsa/ Se scurge traiul meu,/ De țărmul veșniciei/ Se-apropie mereu." (*Spre țărmul veșniciei)*

Poezia peisajului deșertic atinge corzile sensibile ale omului, favorizînd aspirația de retragere în pustiul interior și atingerea desăvârșirii. De aici stimularea dialogului interior cu Dumnezeu: „Din muntele din față/ Se rup bucăți de stînci/ Și cad sărind în fundul prăpastiei adînci.// Adeseori acestea/ Cînd sunt călătorind/ Pe alte stînci, la vale,/ În drumul lor desprind.//Asemenea și omul/ Pierzîndu-și rostul său,/ De multe ori atrage/ Pe alții către rău." (*În căi răzleţe*).

Tendința lăuntrică de a atinge desăvârșirea și de a se opri din greșelile inerente firii umane apare în Paza sufletului, oglinda unei conștiințe aplecată spre autoevaluare constantă, meditativă: „ca să-mi fie moartea bună/ eu să pregătesc acum/ A virtuților merinde/ Să le am

[26] Dumitru Stăniloae, *Ascetică și mistică creștină sau Teologia vieții spirituale*, Ed. Casa Cărții de Știință, București , 1993, p.126.
[27] *Ibidem*, p. 127.
[28] T.E. Lawrence, *Cei șapte stîlpi ai înțelepciunii,* Ed. Eminescu, București, 1993, p. 14.

atunci pe drum!". Preocuparea continuă pentru ridicarea minții la cer, rugăciunea continuă o transformă în poezie, cunoscînd pe deplin că ea este „ vlăstarul blîndeții și al lipsei mâniei; este rodul bucuriei și al mulțumirii; este alungarea întristării și a descurajării"[29]: „Doamne, Dumnezeul nostru,/ Cel bogat în îndurări/ Luminează-mi totdeauna/ Părinteștile cărări!" (*Rugăciune*)

Legătura cu Hristos, ținta personală și model suprem al umilinței apare în *Semnele bucuriei*: „Întinzînd, pe Cruce, mâna/ Tainic ne arăți mereu/ Că ești „Mirele Răbdării"/ Și al „Milei Dumnezeu"." Meditațiile la suferințele Acestuia îi provoacă un profund regret pe considerentul că „Traiul mi l-am irosit", aducîndu-i o asemănare cu fiul risipitor al parabolei biblice: „Cheltuit-am pe pământ,/Moștenirea mea la rău/ Și acum nevrednic sunt/Ca să mă numesc „Al Tău"!" (*Mărturisirea fiului pierdut*)

Regretul său stîrnește prilejul răspunsului divin, în chemarea imaginară ca o formă de alinare: „Vino, fiul meu iubit,/Din amăgitoare căi,/ Ca din nou să te îmbrac/ În „podoaba cea dintîi"!" *(Chemarea fiului pierdut*)

Imaginea Fecioarei Maria, atît de venerată de ortodoxie, nu putea să lipsească din versurile sale. Ea este izvorul bucuriei, al dăruirii, generînd un început asemănător acatistului Buneivestiri: „Bucură-te Preacurată/ Care ieri te-ai tînguit/ Iată Fiul tău cu slavă/ Din mormînt a răsărit!/.../Tu fiind mai înainte: „Maica Sfintelor dureri"/ Astăzi ești: „A slavei Maică"/ Și „a Sfintei Învieri!"" (*Bucuria Maicii Domnului de Sfînta Înviere)*

Imnul credinței aduce o imagine a revelației spirituale cu viața noastră zilnică, hrana duhovnicească ce suie pe om cu sufletul la cer. Versurile sunt expresia numeroaselor stări sufletești pe care oricare dintre noi le trăim în relație cu divinitatea. „Totodată limbajul „hranei" pe care ne-o oferă este rupt din folclorul românesc, a țăranului care-și face cruce înainte de a-și lucra ogorul, dar evoluat până la forma prețioasă a marelui poet Mihai Eminescu."[30]

În timp ce în țară toți scriitorii de literatură religioasă erau închiși și forțați să abdice de la valorile creștinismului, undeva, departe, la mii de kilometri, cineva scria cu o forță nebănuită, îndurerat de dramele poporului român și ale țării, în general. Creația lui acoperă golul unei generații de poeți sacrificați în închisorile comuniste ca: Vasile Militaru, Radu Gyr, Nichifor Crainic sau Valeriu Anania.

Departe de țară, măcinat de dor evocă imaginea bunicii: *Dorul bunicii, În amintirea bunicii mele care se chema Maria* și tradițiile românești *La noi acasă* (*Pluguşorul românului pribeag).*

Imnurile sale descoperă îndemnuri responsabile trimise din inima pustiului: „ Deci nu slăbi și crede numai/ Că „Maica" nu te-a părăsit,/ Ci darul ei, întîi și-acuma,/ Te sprijină necontenit.// De vei păzi, „credința tare"/ Precum din veac s-a moștenit/ Vei fi slăvit din nou sub soare/ Mai mult de cum ai fost slăvit." (*Popor martir*). Cunoaște rolul poporului român în istorie și tonul său devine vehement cu un avertisment: „ Iar dacă tu disprețui-vei/ Predaniile părintești,/ Atuncea grîu vei fi colivei/ Și veșnic nu mai odrăslești.// Vei fi ca pleava cea ușoară/ Purtată pururea de vînt/ Pierindu-ți urmele din țară/ Și numele de pe pământ!".

[29] Ilie Cleopa, *Ne vorbește părintele Cleopa, 4*, Ed. Mănăstirea Sihăstria, Sihăstria, 201, p. 58
[30] Silvestru Onofrei, în prefața la *Sfântul Ioan Iacob Românul, De la Ierihon la Sion,* Ierusalim, 1999, p.19.

Cunoscînd foarte bine drama celor ce trăiesc departe de țară, le adresează un *Îndemn frățesc* de a-și păstra credința și de a se comporta demn oriunde ar fi: „Fii pribegi ai țării mele/ Necăjiți între străini,/ Nu uitați menirea voastră/ De Români și de Creștini.”

Empatic față de fragilitatea umană, preia povara altora și emană durerea față de societatea ce-și irosește timpul cu multiple ocupații, fără a ține seama de timpul lucrării faptelor bune: „În goana ta fulgerătoare/ Spre „ ostrovul cel fericit”/Ai trupul hămesit de-a pururi/ Și sufletul nemulțumit.// Prin cele ce-a rodit știința/ Cu patru mii de ani în urmă/ Pe oameni iarăși i-a întors.”(*Himera omului modern)*, regretînd neputința și complacerea umană într-un confort iluzoriu.

Povara altora asuprește pe toți, un val de unde insesizabile mișcă rețeaua umanității ca într-un efect de domino. Toți suntem marcați inconștient de energiile lumii, ce ne deposedează, trăim fără o analiză spirituală, fără a sesiza trecerea ireversibilă a timpului, aflați tot mai departe de divinitate.

Viziunile sale uimesc prin descoperirile societății și constanța lor actuală: „Acum sporește răutatea/ Deschis-a școala Antihrist/ Și dăscălește multă lume/ Cu „alfabetul ateist”!”// Căci astăzi „fiara cea gîndită”/ Își mișcă capetele ei:/ Masoneria, comunismul/ Și otrăviții de evrei!” (*Fiara Apocaliptică*). Unele idei sunt reluate în ultima sa poezie, 22 iulie 1960, „potrivit cu starea furtunoasă din cele patru continente”, mărturie a spiritului său responsabil față de toți creștinii: „Vînturi rele, pierzătoare,/ Amenință azi mereu/ Pe noroadele smerite/ Care cred în Dumnezeu/.../ Grabnic uneltesc pierzarea/ Cei cu duhul „răzvrătit”,/- Și precum se vede lumea/ Nu-i departe de sfîrșit-// Urîciunea pustiirii/ Și-a găsit învățăcei/ Care dăscălesc pe oameni/ Ca să meargă după ei.”

Scrierile sale pot fi catalogate ca „imagine a revelației spirituale cu viața noastră zilnică, hrană duhovnicească ce suie pe om cu sufletul la cer”[31], ce conduc omul obișnuit de la Ierihon la Sion în urcușul uman de eliberare de sub povara păcatului. Ele dezvăluie rolul de misionar liric al celui preocupat de soarta semenilor dintr-un colț sihastru, un ziditor etern ce își continuă misiunea peste veacuri.

Bibliografie

Surse primare:

1. Ioan Iacob de la Neamț-Hozevitul, *„Pentru cei cu sufletul nevoiaș ca mine...” Opere complete*, Ed. Doxologia, Iași, 2010.
2. Sfîntul Ioan Iacob Românul, *Din Ierihon către Sion - Trecerea de la pămînt la cer,* Ierusalim,
3. 1999.
4. *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.

[31] Lucian Tomitanul, *Cuviosul Ioan Iacob de la Neamț (Hozevitul),* în volumul *Sfinți Români Și Apărători ai Legii Strămoșești,* Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 574.

5.

Alte surse:

1. Anania, Valeriu, *Din spumele mării,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995.
2. Florea, Mihai, *Mic dicționar de terminologie literară și lingvistică,* Ed. Papirus media, București, 2005.
3. Ilie, Cleopa, *Ne vorbește părintele Cleopa,* 4, Ed. Mănăstirea Sihăstria, Sihăstria, 2016,
4. Lawrence, T.E., *Cei șapte stîlpi ai înțelepciunii,* Ed. Eminescu, București, 1993.
5. Lucian, Tomitanul, *Cuviosul Ioan Iacob de la Neamț (Hozevitul),* în volumul *Sfinți Români și Apărători ai Legii Strămoșești,* Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
6. Micu, D. , *Gîndirea și gîndirismul*, Ed. Minerva, București, 1975.
7. Onofrei, Silvestru, prefața la Sfîntul Ioan Iacob Românul, *Din Ierihon către Sion-Trecerea de la pămînt la cer,* Ierusalim, 1999.
8. Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române, *Sfinți români apărători ai legii strămoșești*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.